

9. PILGRAM MARPECK

Krótką bibliografia ¹

Pilgram Marpeck (?-1556) był ważnym przywódcą południowoniemieckich anabaptystów w XVI wieku. Pochodził z Tyrolu w Austrii. Jego ojciec, Heinrich Marpeck, przeniósł się z Rosenheim w Bawarii do Rattenberga w Austrii, gdzie był członkiem rady miejskiej. Heinrich był również sędzią (1494-1502) i burmistrzem (1511). Pilgram uczęszczał do łacińskiej szkoły w Rattenbergu. Przed nawróceniem do anabaptystycznej wiary Pilgram Marpeck miał dobrą sytuację finansową i był wielce szanowanym w Rattenbergu obywatelem. Był inżynierem górnictwa, członkiem wspólnoty górniczej, zasiadał zarówno w dużej jak i małej radzie miejskiej. Radykalna podróż teologiczna Marpeka rozpoczęła się w latach 1520-tych, gdy blisko współpracował z arcyksięciem Ferdynandem I, będąc odpowiedzialny za wiele miejskich funkcji. Na początku był on zwolennikiem Lutera, ale chociaż pisma tego reformatora miały na niego wielki wpływ, nie znalazł w nich akcentów związanych z tajemnicą krzyża.² Dla Marpeka wiara luteraska była zbyt łatwa do praktykowania i to coraz bardziej prowadziło go do przyjęcia anabaptyzmu. W 1527 roku ruch anabaptystyczny był coraz bardziej odczuwalny w rejonie Tyrolu. Sam Rattenberg był już uważany przez władze za 'Täufernest'.³ Nie ma zapisu nawrócenia Marpeka. Wiadomo tylko, że z pozycji władzy górniczej był zobowiązany wobec arcyksięcia Ferdynanda do informowania go o sympatiach górników wobec ruchu anabaptystycznego. Ogólnie przyjmuje się, że stracił swoje stanowisko, ponieważ odmówił uczestniczenia w zatrzymaniach anabaptystów. Leonhard Schiemer został skazany na śmierć dwa tygodnie przed odejściem Marpeka ze swojej funkcji w górnictwie 28 stycznia 1528 roku. Śmierć Schiemera wywarła wpływ na wielu, a wśród nich i na Pilgrama Marpeka.

Zbór w Rattenbergu miał 71 męczenników – to więcej niż w jakimkolwiek innym zborze anabaptystycznym w tym okresie. Marpek wkrótce z prominentnego mieszkańca Rottenberga stał się „wędrownym obywatelem niebios”. Teologia krzyża dostarczyła Marpekowi zrozumienia cierpienia, jakie znosili anabaptysty. W latach 1528-1532 Marpek mieszkał w Strassburgu, przez dwa lata służąc tam jako dozorca składu drewna. Później ze względu na swoją działalność anabaptystyczną został wypędzony z miasta. W 1529 roku w Strassburgu mieszkało przypuszczalnie 100 anabaptystów. Tam pogłębiła się jego rozumienie Biblii. Połączenie teologii reformacyjnej z okresem rewolucji, doświadczeniami lokalnego kościoła, Pismem Świętym w

¹ William Klassen and Walter Klaassen eds, *The Writings of Pilgram Marpeck* (Oregon: Wipf and Stock, 1999). Materiał ten został zaczerpnięty z wprowadzenia do 'The Life and Thought of Pilgram Marpeck.'

² S.B. Boyd, *Pilgram Marpeck: his Life and Social Theology* (Durham N.Carolina, Duke University Press, 1992. Patrz tu szczególnie rozdział 2 'The Mysteries of the Cross – Theologies of Suffering.'

³ "A den of dippers."

języku niemieckim i nowymi maszynami drukarskimi, stworzyło w tym mieście wybuchową mieszankę. Tacy reformatorzy jak Zell, Kapito i Bucer przecierali ścieżki protestanckiej reformie w Strassburgu. Pierwsi pionierzy anabaptystyczni, jak Klement Ziegler, również otwierali drzwi pojęciom anabaptystycznym.⁴ Pisma Hubmaiera były w tym mieście powszechnie czytane, a Reublin, Denk, Sattler i Hoffmann też przez jakiś czas mieszkali i zwiastowali w tym mieście.⁵ To bardzo tolerancyjne miasto słyszało również prorocтва Lienharda i Urszuli Jost.⁶ Gdy wokół niego rozwijała się w Strassburgu radykalna wspólnota, Marpek poprosił, by jej nabożeństwa odbywały się w jednym z miejskich kościołów, ale spotkał się z odmową.⁷ Nadal zwiastował tam i nauczał aż do czasu wygnania. Tamtejsza rada przyznała, że Pilgram Marpek posiada „wiele wyjątkowych darów i pod wieloma względami jest człowiekiem szczerym; jest szczerym i gorliwym, ale ta gorliwość i te dary właśnie prowadzą do tego, że wiele dobrych serc są wprowadzane w błąd i pozostają w nim właśnie przez tę jego szczerłość”. Przez następne 12 lat prowadził on życie wędrownie w Szwajcarii, odwiedził Tyrol, Morawy, południowe Niemcy i Alzację. Wszędzie organizował anabaptystyczne zbory. Pilgram Marpeck był dwa razy żonaty. Jego pierwsza żona Zofia miała jedno dziecko. Po jej śmierci ożenił się po raz drugi z kobietą o imieniu Anna. Wspólnie adoptowali troje dzieci.

W 1544 roku Pilgram Marpek pracował w miejskim lesie Augsburga, a 12 maja 1545 roku został zatrudniony na stanowisku miejskiego inżyniera. W latach 1544-1556 mieszkał w Augsburgu, innym mieście znajdującym się pod silnym wpływem reform. Tu znowu dała o sobie znać anabaptystyczna odpowiedzialność społeczna Marpeka. Władze miejskie uczyniły go odpowiedzialnym za dostarczanie drzewa i wody do tego miasta i jego okolic. Nawet wtedy, gdy pojawiły się naciski cesarza Karola V, był tak potrzebny miastu, że zawsze udało mu się uniknąć represji. Jak powiada Williams, „ważność Marpeka dla życia tego miasta pozwoliła mu uniknąć poważnych trudności”.⁸ Jego praca była bardzo potrzebna, chociaż miasto wydawało wiele ostrzeżeń i udzielało nagany, aby zaniechał swojej działalności. Marpek, jako duchowy przywódca anabaptystów, kontynuował swoją działalność. Ponadto poza swoją pracą jako pastor i organizator zboru, Marpek jeszcze w innej sprawie przysłużył się anabaptystom, a był to owoc jego pióra. Prowadził debaty z Martinem Bucerem i Kasparem Schwenkfeldem, a także atakował pogląd Melchiora Hoffmanna na inkarnację, użycie miecza przez münsterytów oraz huteriańską wspólnotę dóbr. Zarówno Stary jaki Nowy Testament uważał za Słowo Boże, ale odróżniał Nowy Testament

⁴ Williams, *Radical Reformation*, 378.

⁵ Ibid., 381-3 and 405-10.

⁶ Ibid., 391-3.

⁷ Ibid., 407.

⁸ Ibid., 1213.

jako bardziej autorytatywną zasadę wiary i praktyki chrześcijańskich braci. Wynikiem braku tego rozróżnienia była według Marpeka chłopska wojna, bunt münsterytów, śmierć Ulricha Zwingliego i wiele różnych ekscesów w katolickim kościele.

Pilgram zajmował wśród anabaptystów umiarkowaną pozycję, krytykując postawę zarówno legalistów jak i spirytualistów. W czasie swego pobytu w Augsburgu stał się jakby starszym mężem stanu, który brał udział w różnych anabaptystycznych spotkaniach i konferencjach. Funkcję tę pełnił aż do swojej śmierci w grudniu 1556 roku w wieku 61 lat.

Stosunek do społeczeństwa

Pilgram Marpek zachęcał do pokojowego nastawienia do społeczeństwa i polityki. W latach 1528-1532, gdy przebywał w Strassburgu, wkrótce stał się tam ważną postacią w głównym nurcie anabaptyzmu.⁹ Inaczej rozkładał akcenty niż czyniła to Konfesja z Schleithem. Jego stanowisko wobec cywilnej przysięgi i udziału w życiu społecznym w Strassburgu było pozytywne.¹⁰ Boyd uważa, że zdaniem Marpeka u podłoża problemów miejskich jest grzech i dlatego zaczął rozwijać niezależną eklezjologię kongregacyjną: „Bez osobistej przemiany grzeszna ludzka obsesja prowadzi do różnego przejawu niesprawiedliwości; bez nowego, bardziej sprawiedliwego porządku społecznego, ta osobista przemiana nie jest możliwa... Skoro ta przemieniona i przemieniająca wspólnota opiera się na swobodnym działaniu Ducha, jest ona spontaniczna, stąd musi być uwolniona od przymusu władzy państwowej”.¹¹ Kościół państwowy nie brał pod uwagę indywidualnego nawrócenia, a bez niego nie mogło być jakichkolwiek społecznych zmian. Starano się nawet dyktować warunki religijnego posłuszeństwa: „Ludzki przymus zniszczy wszystkich, którzy wspierają ludzką, narzuconą siłą wiarę, i którzy choć polegają na Słowie wiary, jednak ufają i są zależni od ludzkiej ochrony i siły; jak Piotr będą skłaniali się do zaparcia się tej wiary”.¹² Dlatego pragnął on organizować ewangeliczne zbory, które mogłyby odgrywać konstruktywną rolę w życiu miasta. W czasie swego pobytu w Strassburgu i w Augsburgu Marpek popierał konstruktywne angażowanie się we współpracę z władzami miasta i pastorami oficjalnych kościołów. Takie stanowisko pomagało przyciągać wielu ludzi do wspólnoty anabaptystycznej. Był on przekonany, że nowo odkryta wiara radykalnych wspólnot musi być wyrażana na zewnątrz: „We współpracy z Duchem Świętym ten wewnętrzny Kościół Ducha Świętego jest również skierowany na zewnętrzne działania, aby być światłością dla świata. Wydaje on wewnętrzne

⁹ Ibid, 379-81.

¹⁰ Patrz tu S.B.Boyd, *Pilgram Marpeck : His Life and Social Theology* (Durham, N.Carolina: Duke University Press, 1992).

¹¹ Ibid., 71-2.

¹² *Z Concerning the Lowliness of Christ* (1547) w *Marpeck, Writings*, 448-9.

świadczenie między Bogiem a człowiekiem, ale wyraża się też na zewnątrz i wydaje świadectwo miłości również swemu bliźniemu”.¹³ Był to inny rodzaj anabaptyzmu, który łączył aspiracje religijne ze społecznymi. I była to misja społeczna.

Pisma Marpeka

Odparcie zarzutów (1531). Jest to najwcześniejsze znane odparcie poglądów spirytualistów czy inspiracjonistów, które wyraźnie uwydatniały się wśród radykałów tego okresu. W pracy tej Pilgram Marpek dowodzi, że potrzebujemy zewnętrznych dowodów i że strona wewnętrzna musi być zintegrowana z zewnętrzną. „Jeżeli wewnętrzny mandat Chrystusa jest nieobecny, wszystko jest daremne. Nawet zewnętrzny mandat Chrystusa dla jedenastu nie byłby skuteczny, gdyby nie był on skutkiem wcześniejszego powierzenia ich sercom duchowego mandatu”. I znowu: „Miłość skłoniła mnie do napisania, ponieważ poznaję tajemnicę tych duchów. Nieprzyjaciół zniszczyłoby rzeczy wewnętrzne przez przerwanie tego, co zewnętrzne”.

Wyraźna i pożyteczna instrukcja (1531). Potrzebujemy rzeczy zewnętrznych, zanim nie znajdziemy się w niebie. „Tylko wtedy wszystko co naturalne i nadprzyrodzone przestanie nam służyć”. W pracy tej przyznaje się on do swego chrztu jako osoba wierząca. „Dlatego na fundamencie silnej wiary i ufności w zmartwychwstanie, zgodziłem się na pogrzebanie przez chrzest w śmierć Chrystusa”.

Napomnienie (1542). Jest to dłuższe i szczegółowe przedstawienie chrztu i Wieczerzy Pańskiej. „Jezus Chrystus nie chce być uznany tylko wewnętrznie w swoim Kościele, ale też zwiastowany zewnętrznie przez tę samą wspólnotę, swój Kościół, aby Jego święte imię było znane i wywyższone na całym świecie”. I dalej: „Wieczerza Pańska jest fizycznym i zgromadzonym w miłości spotkaniem, wspólnym spożywaniem chleba i pićm wina przez wierzących, by w ten sposób zwiastować śmierć Pana i łączyć się ze sobą w braterskiej miłości”. Ciekawe badania tekstu przekonują o jego zależności od pism Bernarda Rothmanna, który przebywał w Münster.

O Kościele wewnętrznym (ok. 1545). „We współpracy z Duchem Świętym ten wewnętrzny Kościół jest też kierowany ku czynieniu uczynków zewnętrznych, aby być światłością dla świata. Jest on świadectwem jedności Boga z człowiekiem, ale też wyraża się na zewnątrz, wydaje świadectwo miłości wobec bliźniego”.

Wprowadzenie do wyjaśnienia obu Testamentów (?) Chodzi o relacje między Starym a Nowym Testamentem.

¹³ Marpeck ‘On the Inner Church’ (ca. 1545), in Marpeck, *Writings*, 418- 426. (422).

List do Kaspara Schwenckfelda (1544) ¹⁴

Pismo Święte według Marpeka zawiera bardzo praktyczną duchowość, która wiąże się z życiem i społeczeństwem, ciałem i duszą. Jego pisma mówią o sprzeciwie wobec „uduchowionych” wśród radykałów, jak też o wyznawaniu teologii krzyża, osobistego nawrócenia i społecznej odpowiedzialności. W Strassburgu Marpek odbył debatę z austriackim reformatorem Hansem Bündlerlingiem, który twierdził, że publiczne ceremonie nie są już konieczne, ponieważ ważny jest już tylko wewnętrzny, duchowy świat. ¹⁵ Wiara Marpeka opierała się na prawdziwie ludzkim jak też i boskim Chrystusie, czego bezpośrednim skutkiem było zaangażowanie w sprawy społeczeństwa i świata. Jak zauważa Boyd, „Marpek umacniał to przekonanie na obu frontach: przeciwko „uduchowionym”, którzy, jak uważał, ignorowali społeczne aspekty i ograniczali zakres wpływu Chrystusa tylko do spraw duchowych, i przeciwko państwowym reformatorom, którym tak jak papieżowi brakowało szacunku dla jednostki i dlatego ograniczali Chrystusa do spraw cielesnych”. ¹⁶ Ewangeliczne zbory chrześcijańskie mogłyby, twierdził Marpek, angażować się w sprawy społeczne, ale bez potrzeby formalnego wiązania się w Kościołem państwowym.

W latach 1532-1544 Marpek wiele podróżował, dodając odwagi wierzącym i zakładając nowe zbory anabaptystyczne, a czynił to w Szwajcarii, na Morawach jak również w południowych Niemczech. Pisał też wiele listów. W latach 1542-1544 był aktywny w jednym z najbardziej obfitym okresie prowadzenia korespondencji i debat radykalnej reformacji – dysputa z Kasparem Schwenckfeldem i jego zwolennikami. ¹⁷ Dysputa ta leżała u podłoża listu Marpeka do Schwenckfelda przed Nowym Rokiem 1544, listu, który był omawiany w poprzednim wykładzie. Teologia Schwenckfelda podejrzliwie patrzyła na zewnętrzne ceremonie w Kościele. ¹⁸ Proponował on radykalny program pomijania ceremonii kościelnych, aby w ten sposób zobaczyć prawdziwą, „duchową” istotę religii w raczej wewnętrznej postawie i uczuciach niż w jej zewnętrznych przejawach. Jego poglądy na stosunki państwo-Kościół również nie zgadzały się z poglądami Marpeka. Według niego chrześcijanin nie może być urzędnikiem, obejmować władzy nad miastami, krajami czy ludźmi, gdyż władza należy tylko do świeckich władców. Niezwykle sakramentalna anabaptystyczna eklezjologia Marpeka była reakcją na postawę Schwenckfelda. Marpek podkreślał

¹⁴ In Marpeck, *Writings*, 369-72.

¹⁵ C.A.Snyder, 'An Anabaptist Vision for Peace: Spirituality and Peace in Pilgram Marpeck' *The Conrad Grebel Review* 10:2, (Spring 1992), 187-203. (193-4).

¹⁶ Boyd, *Marpeck*, 84.

¹⁷ Williams, *Radical Reformation*, 1213-8.

¹⁸ Jeżeli chodzi o szczegółowe przedstawienie Schwenckfelda i jego teologii, patrz R. Gouldbourne, *The Flesh and the Feminine: Gender and Theology in the Writings of Caspar Schwenckfeld* (Milton Keynes: Paternoster, 2006).

potrzebę prostego zaufania Duchowi Świętemu, który może uczyć wyraźnego znaczenia Pisma Świętego, a nie sofistycznej egzegezy spirytualistów:

Taka mądrość nawet dzisiaj uważa Chrystusa za niewykształconego syna cieśli, w oparciu o sztuczną wiedzę Pisma i z wielką umiejętnością, znajomością języka, jaką daje sama ludzka mądrość tworzy tak wzniosłego Chrystusa. W konsekwencji w konfrontacji z takim językiem, umiejętnością i sofistyką, prości ludzie nigdy nie mogą zrozumieć, pojąć lub osiąść prawdziwej prostoty wiary. A zatem taka mądrość ze swoją sztuką i wzniosłością jest łączona z Duchem Świętym, jakby sam Duch Święty nie mógł kogokolwiek pouczyć bez tej sztuki i mądrości, chociaż jest On nauczycielem wszelkiej prawdy wszystkich wiernych i prawdziwie szczerych serc.¹⁹

Poselstwo Pisma jest według Marpeka niezwykle jasne i proste dla ludzi naprawdę duchowych: „Tylko przez Słowo prawdy Duch Święty rodzi wiarę we wszystkich prawdziwie wierzących sercach”.²⁰ Nie ma zatem potrzeby do uduchowiania, mówi on, aby poznać rzekomo głębsze jego duchowe znaczenie. W bogatej korespondencji Marpeka można znaleźć wiele tematów. Marpek stale odwołuje się w niej do Nowego Testamentu, a szczególnie do Ewangelii. Stale mówi o życiu Jezusa, stara się odrzucać rozbudowane i pełne alegorii stosowanie Pisma, przejawia duszpasterską troskę o prostych ludzi, codzienną duchowość i głębokie przekonanie o tym, że Duch Boży działa w codziennym życiu prawdziwie wierzących ludzi. Radykalne życie chrześcijańskie ma być prowadzone w świecie... i Marpek to czynił.

Wnioski

Pojawiły się trzy główne interpretacje postaci Marpeka – jako ekumenicznego anabaptysty, jako sakramentalisty i jako społecznego teologa. 1) Analizując trzy główne dysputy Marpeka – z strassburskim reformatorem Martinem Bucerem, ze spirytualistami i Szwajcarskimi Braćmi oraz huterianami - Southall widzi go jako ekumenicznego anabaptystę: „Żył on w okresie, gdy normą była dogmatyczna postawa, a jednak w jakiś sposób udawało mu się słuchać argumentów drugiej strony bez uciekania się do ostrej krytyki lub strachliwego milczenia. Nie jest to zatem naciąganiem dowodu, że był on... ekumenicznym anabaptystą”.²¹ Dla Rempela był on w zasadzie sakramentalistą z dojrzałą i zrównoważoną chrystologią: „Gdy teologia Marpeka, napotykając na przeszkody, rozwijała się, dwojaka natura chrystologii stawała się coraz ważniejsza w rozumieniu ceremonii...człowieczeństwo Chrystusa jako przedłużenie wcielenia w Kościół jest podstawą

¹⁹ Marpeck, *Writings* 369-72. (370).

²⁰ *Ibid.*, 370.

²¹ D.Southall, 'Pilgram Marpeck: An Ecumenical Anabaptist?' in *Anabaptism Today* 24, (2000) available at (<http://www.anabaptistnetwork.com/node/150>). Accessed 26 July 2006.

sakramentów. Objawiają one Boga naturalnym stworzeniom przez naturalne środki”.²²

Chrześcijaństwo potrzebuje widzialnego wyrazu, by przez to dotrzeć do ludzkich serc i umysłów. 3) Boyd uważa Marpeka za teologa społecznego²³, którego głównym motywem jest krzyż. Śmierć Chrystusa przywraca zarówno społeczną jak i indywidualną sprawiedliwość, a krzyż obejmuje i umożliwia „przemienianie ludzkich relacji jak też i życia jednostki”²⁴ Marpek był, jak Boyd uważa, „krytyczny wobec uczestniczeniu we władzy świeckiej”.²⁵ Mamy tu do czynienia z innym wybitnym szesnastowiecznym anabaptystą, którego zrozumienie Słowa Bożego zaprowadziło go do rozwijania eklezjologii innych radykałów, odrzucającej krytyczny stosunek do świata na rzecz tego, co Foster nazywa inkarnacyjnym podejściem do duchowości.²⁶ Na bazie społecznej Strassburga i Augsburga Marpek rozwinął anabaptystyczny kongregacjonalizm, który poczuwał się do ewangelicznej i społecznej odpowiedzialności.

Z duchowości Marpeka wyłoniła się wyjątkowa eklezjologia anabaptystyczna – taka, w której wewnętrzna i zewnętrzna strona są ze sobą nierozdzielnie związane. Ci, którzy czytają Pismo, mogą swoje oczy kierować ku niebu lub ku ziemi. Jedni postanawiają koncentrować się na pierwszym, a inni na drugim. Marpek miał pozytywny stosunek do Kościoła i do świata. Zachęcał do takiego angażowania się w sprawy społeczne, które zawsze powinny być zakorzenione w Słowie i w Duchu, ponieważ nie wszystko, co chrześcijanie robią, znajduje się pod wpływem Ducha. „Dlatego wypada nam zwracać baczna uwagę i odróżniać to, co kieruje nami, od tego, jak prowadzi nas Duch Święty”.²⁷ Marpek był rozczarowany wieloma innymi radykałami, ich arogancją, oraz świeckim zachowaniem wielu przywódców religijnych, czy pełniącymi świeckie funkcje urzędników. Dlatego nalegał na zakładanie zborów składających się z ludzi wierzących. Według niego lepiej było uczestniczyć w nowym dziele Jezusa – budowaniu nowego Kościoła zwykłych, skromnych, oczyszczonych przez cierpienia uczniów. Pan buduje nowy Kościół w zgodzie z Nowym Testamentem. Uczniowie powinni współpracować, aby ten cel osiągnąć: „Tylko ci, którzy żyją w posłuszeństwie Chrystusowi i są kierowani Duchem Świętym, należą do tej społeczności”.²⁸ Według Marpeka Biblia była książką prostych ludzi, którzy chcieli być prawdziwymi uczniami Chrystusa. Ale on zarówno wskazywał jak i uczył ich z pozycji takiej ewangelicznej społeczności, aby mogli oni konstruktywnie angażować się w życie społeczne.

²² J.D. Rempel, *The Lord's Supper in Anabaptism: A Study in the Christology of Balthasar Hubmaier, Pilgram Marpeck, and Dirk Philips* (Pennsylvania: Herald Press, 1992), 161.

²³ Boyd, *Marpeck*, 147.

²⁴ *Ibid.*, 157.

²⁵ *Ibid.*, 167.

²⁶ Jest to, według Richarda Fostera, jedna z sześciu wielkich tradycji chrześcijańskiej duchowości.

²⁷ ‘Concerning the Humanity of Christ’ (1555) w Marpeck, *Writings*, 513.

²⁸ ‘The Admonition of 1542.’ *Ibid.*, 300.

Marpek zachęcał swoich zwolenników do poważnego traktowania swoich obywatelskich obowiązków.

My też powinniśmy to zrobić...

Michael I Bochenski tl Konstanty Wiazowski

Maj 2009